

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของคน เป็นรากฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน และเตรียมคนให้ก้าวไปสู่สังคมยุคใหม่อย่างมั่นคงและรู้ทันโลกในภาวะที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็วตลอดเวลา และเป็นโลกแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและสร้างความรู้ใหม่ได้ เพื่อที่จะสามารถดำเนินชีวิตและก้าวในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างเหมาะสมมั่นคง โดยที่ยังรักษาความเป็นไทยไว้ได้อีกทั้งอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์อย่างสันติสุข ซึ่งการศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้นไป โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือพัฒนาชีวิตทั้งชีวิต ตัวการพัฒนาคือการศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาแล้วก็จะเอาคุณสมบัติที่ดีที่มี ซึ่งเกิดจากการศึกษาไปเป็นเครื่องมือการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : คำนำ)

การศึกษาคือ การฝึกฝนพัฒนาให้ชีวิตดำเนินไปอย่างถูกต้อง การศึกษาคือ การพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปตลอดจนกระทั่งบรรลุเป้าหมาย คือ อิศรภาพและสันติสุข (กรมวิชาการ. 2541 : 17 – 18) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับการศึกษาในมาตรา 43 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย จากสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญนำไปสู่การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ประกาศใช้ทำให้เกิดการตื่นตัวครั้งยิ่งใหญ่ของครู – อาจารย์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนา คือ เก่ง ดี และมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 1) ความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาของไทยในเบื้องต้นแรกจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาสถานศึกษาก่อนอื่น ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาเป็นสถานที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ การพัฒนาตนเองของสถานศึกษาจึงต้องดำเนินการอย่างรีบด่วน โดยสถานศึกษาควรมีกระบวนการบริหารจัดการที่มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมีการดำเนินการจัดการใน

ลักษณะของการผสมผสานระหว่างกระบวนการบริหารและกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 6) ซึ่งภารกิจหลักของสถานศึกษา คือ การหามวล ประสพการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน และจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้สามารถสร้างเสริม นักเรียนให้มีพัฒนาการ ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม เต็มตามวัยและ เต็มตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 ก : 43) สถานศึกษาจึงเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุดในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติโดยการบริหาร การนิเทศ กำกับ ติดตาม และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด และดำเนินตามนโยบาย ของรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการและกรมเจ้าสังกัด (สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 ก : 60)

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกระดับประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศ การศึกษา ทั้งนี้กระบวนการบริหารจะมีความอยู่ในระบบของการบริหารราชการ ส่วน กระบวนการเรียนการสอนนั้นเป็นกระบวนการหลักในการจัดการเรียนรู้ให้กับเยาวชน ซึ่ง นับว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการของคนในชาติ สำหรับกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการเสริมคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาจึง เป็นการปฏิบัติงานสนับสนุนความสามารถของครูให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อ การเรียนรู้ของนักเรียนอย่างแท้จริง การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพนักเรียน แต่ การดำเนินงานกระทำโดยผ่านตัวกลาง คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้วยหวังว่ากิจกรรม ต่าง ๆ ที่ครูได้รับนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนซึ่งมี ผลต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนโดยตรง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : คำนำ)

ในการดำเนินการนิเทศการศึกษาที่ผ่านมา การปฏิบัติงานยังมีปัญหาในทุกระดับ ซึ่งภาพรวมของงานยังไม่ชัดเจน ผลผลิตของการศึกษายังไม่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาเท่าที่ควร การดำเนินงานด้านการนิเทศการเรียนการสอนในสถานศึกษายังขาด ประสิทธิภาพ การดำเนินการขาดความต่อเนื่อง ซึ่งสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญที่จะต้อง ปฏิบัติภารกิจนี้ โดยทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนต้องทราบถึงภารกิจหลักและตระหนักถึง ความสำคัญในภารกิจของตนที่ต้องปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษา จะต้อง

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ กระบวนการ เทคนิควิธีและกิจกรรม การนิเทศการศึกษา รวมทั้งผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ สถานศึกษาของตน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องรวมพลังครูที่มีความแตกต่างกันนี้ ให้สามารถ ปฏิบัติภารกิจของตน คือ การสอน จนประสบความสำเร็จตามความต้องการของหน่วยงาน ในขณะที่เดียวกันก็มีความจำเป็นที่ต้องเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการทำงานให้แก่ครู ทุกคนในสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมขวัญและกำลังใจ ให้ครูสามารถปรับปรุงกิจกรรม การ เรียนการสอนของตนให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ และพัฒนาตรงความต้องการของนักเรียนด้วยเทคนิค วิธีที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 53)

จากการศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพการปฏิบัติการนิเทศภายใน พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานวิชาการ และการนิเทศภายในแตกต่างกัน (อุดม อุดม. 2543 : บทคัดย่อ) สถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่รับผิดชอบในการ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสถานศึกษาในสังกัด 220 สถานศึกษา ได้ดำเนินงานเพื่อสนอง นโยบายการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิรูปการเรียนรู้ ได้นำเอากระบวนการนิเทศ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการดำเนินงาน เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ แต่เนื่องจากผลการดำเนินงานนิเทศภายใน เพื่อพัฒนาการ ดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาศกนคร เขต 3 ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดทั้งในด้านปริมาณและด้าน คุณภาพ กล่าวคือ ระดับก่อนประถมศึกษาผลการดำเนินงานยังไม่ได้มาตรฐานทั้งในด้านการ จัดประสบการณ์ การเตรียมความพร้อม ระดับประถมศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่เป็นไป ตามเป้าหมายที่กำหนด ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ ขาด แคลนครูผู้สอนในบางวิชาเอก ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา นักเรียนบางส่วน ขาดเรียนบ่อย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3. 2548 : 7)

ผู้วิจัยในฐานะที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง กับการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 ต้องการศึกษาลงสภาพการปฏิบัติงานในการนิเทศภายในของบุคลากรใน สถานศึกษาเป็นอย่างไร โดยศึกษาตัวแปรที่น่าจะส่งผลต่อสภาพการปฏิบัติงานตาม กระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 ได้แก่ สถานภาพของบุคลากรและขนาดของสถานศึกษา ซึ่งผลของการวิจัยจะเป็นข้อเสนอเทศ

และแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงงานนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 จำแนกตามสถานภาพและขนาดของสถานศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานในการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 จำแนกตามสถานภาพและขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการดำเนินการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าใช้กรอบแนวคิดตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ของกระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 54 – 59) ซึ่งกำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา
2. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา
3. หาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา
4. การลงมือปฏิบัติ
5. การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและครุมีความคิดเห็นต่อสภาพการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายใน ของสถานศึกษา แตกต่างกัน

2. สถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีสภาพการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา แตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและ ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 2,205 คน จาก 220 สถานศึกษา จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 220 คน ครูผู้สอน จำนวน 1,985 คน แยกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 48 คน ขนาดกลาง จำนวน 125 คน และสถานศึกษาขนาดเล็ก 47 คน ครูผู้สอน สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 443 คน ขนาดกลาง จำนวน 1347 คน และสถานศึกษาขนาดเล็ก 195 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 42 คน ขนาดกลาง จำนวน 95 คน และสถานศึกษาขนาดเล็ก 42 คน ครูผู้สอน สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 207 คน ขนาดกลาง จำนวน 299 คน และสถานศึกษาขนาดเล็ก 129 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 สถานภาพของบุคลากร

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษา
- 2) ครูผู้สอน

2.1.2 ขนาดของสถานศึกษา

- 1) สถานศึกษาขนาดใหญ่
- 2) สถานศึกษาขนาดกลาง
- 3) สถานศึกษาขนาดเล็ก

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นต่อกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ของกระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 54 – 59) ซึ่งกำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 2.2.1 การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา
- 2.2.2 วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา
- 2.2.3 หาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา
- 2.2.4 การลงมือปฏิบัติ
- 2.2.5 การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือครูในสถานศึกษา ให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือการสอน หรือ การสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมให้เต็มวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา

2. กระบวนการนิเทศภายใน หมายถึง การนิเทศภายในสถานศึกษาตามขอบข่ายที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งได้พัฒนาแนวคิดในการพัฒนาระบบนิเทศของสถานศึกษา เป็นกระบวนการนิเทศ ที่ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ซึ่งมีขั้นตอนกระบวนการ ดังนี้

2.1 การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงสภาพปัจจุบันของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำมาพิจารณากับข้อมูลที่แสดงภาพปลายทาง หรือภาพความสำเร็จของงาน ถ้าข้อมูลแสดงสภาพปัจจุบันสอดคล้องกับข้อมูลแสดงความสำเร็จของงาน หรือดีกว่า หรือสูงกว่า แสดงว่าความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข ไม่มีแต่จะต้องมีการเพิ่มความคาดหวังให้พัฒนาต่อไป แต่ถ้าข้อมูลแสดงสภาพปัจจุบันไม่สอดคล้องกับข้อมูลแสดงความสำเร็จของงาน หรือด้อยกว่า ก็แสดงว่ามีความต้องการจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

2.2 วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา หมายถึง การวิเคราะห์ผลหรือข้อมูลที่ได้จากการประเมิน และองค์ประกอบที่ส่งผลต่อสภาพความสำเร็จของงาน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดจุดที่จะพัฒนาและประเมินแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา การเลือกจุดที่จะพัฒนาให้เหมาะสม ทำให้การนิเทศมีโอกาสและประสบผลสำเร็จ

2.3 การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา หมายถึง การพิจารณาเลือกยุทธศาสตร์ที่จะใช้ในการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา ให้มีความเป็นไปได้หรือมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุด โดยคำนึงถึงจุดที่จะพัฒนาหรือข้อจำกัดของหน่วยงาน

2.4 การลงมือปฏิบัติ หมายถึง การนำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้มาลำดับขั้นตอนการดำเนินการและกำหนดถึงสนับสนุนในการดำเนินการ

2.5 การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข หมายถึง การรวบรวมข้อมูลการดำเนินการนิเทศ และผลที่ได้ระหว่างดำเนินการ และเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการตามแผนนิเทศ ข้อมูลที่ได้นำไปเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จของแผนนิเทศ หากพบว่าไม่เป็นไปตามสภาพความสำเร็จที่กำหนดไว้ ก็ต้องพิจารณาว่า มีข้อบกพร่องตรงไหน อย่างไร และหาวิธีพัฒนาให้ดีขึ้น

3. สภาพการปฏิบัติงาน หมายถึง ระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานการนิเทศภายในสถานศึกษา ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3

4. สถานภาพ หมายถึง สถานะของผู้ดำรงตำแหน่ง หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาแบ่งเป็น 2 สถานภาพ ได้แก่

4.1 ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รักษาราชการแทนผู้บริหารสถานศึกษาที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3

4.2 ครูผู้สอน หมายถึง บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีต่าง ๆ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3

5. สถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 จำแนกตามขนาด ได้ดังนี้

5.1 สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา

5.2 สถานศึกษาขนาดกลาง หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121 – 450 คน

5.3 สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 451 คนขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลของการศึกษาค้นคว้า จะเป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 3 ใช้ประกอบในการวางแผนบริหารและพัฒนางานนิเทศภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ผลการศึกษาค้นคว้าจะเป็นข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 3 ในการวางแผนพัฒนา และทิศทางการนิเทศอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY